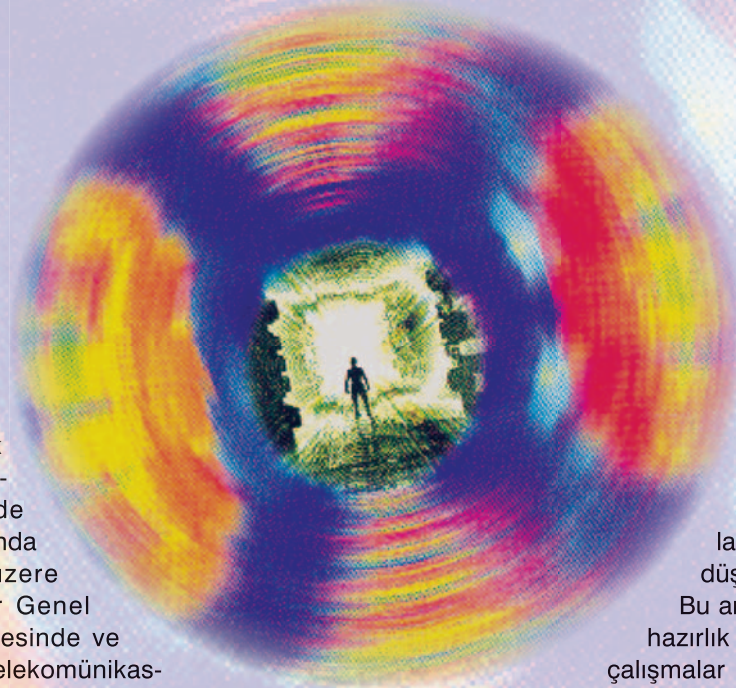

DÜNYA BİLGİ TOPLUMU ZİRVESİ: Eleştirel Okuma ve Ulusal Politikalar

Rukiye ÖZCİVELEK - Elektronik Mühendisi-TÜBİTAK

İki 10-12 Aralık 2003 tarihleri arasında Cenevre'de ve ikincisi 2005 yılında Tunus'ta olmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin himayesinde ve ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği) organizasyonunda Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi (DBTZ) yapılacaktır. Zirvede bilgi toplumu ile ilgili konular ele alınarak, toplumsal dönüşümde ortak vizyon ve anlayışa varılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin verimli kullanımı ve ülkeler arasındaki sayısal uçurumun giderilmesi hedeflenmektedir. Zirve sonunda kabul edilmesi beklenen ilkeler bildirisi ve eylem planı ile bu hedeflerin yaşama geçirilmesi planlanmaktadır.¹ Savaş ya da insan hayatı gibi çok önemli konularda bile Birleşmiş Milletler kararlarının uygulanmadığı bir uluslar arası toplulukta bilgi toplumu konusunda ortak vizyona sahip olunması, insanlık için ne kadar önemlidir sorusunun yanıtını bir tarafa bırakılarak, ülkemiz adına bir bilgi toplumu politikası oluştur-

rulacaksa, zirve çalışmalarında ortaya çıkan tartışmaları anlamının önemli olduğu düşünülmektedir.²

Bu amaçla bu yazıda zirve hazırlık kapsamında yapılan çalışmalar ve metinlerde ortaya çıkan tartışmalar değerlendirilmeye çalışılacaktır.

DBTZ sürecinde ulusal koordinasyon çalışmaları Ulaştırma Bakanlığı ve Telekomünikasyon Kurumu tarafından yürütülmüştür.³ Bu çerçevede, tüm ilgili birimlerin temsil edildiği Ulusal Koordinasyon Komitesi ile yüzün üzerinde kamu ve özel sektör kuruluşu ile sivil toplum örgütü ve akademik kuruluşun katıldığı altı çalışma grubu kurulmuş, üç Genel Kurul, iki Ulusal Koordinasyon Komitesi ve bir çok Çalışma Grubu toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantılarda yapılan görüş alışverişleri neticesinde Türkiye katkısı hazırlanmış ve İkinci Hazırlık Komitesi Toplantısı öncesinde DBTZ Sekreteriyasına iletilmiştir.

¹ Zirve hazırlık dokümanları ile ayrıntılı bilgiler için bakınız <http://www.itu.int/wsis/>

² Bilgi toplumu politikaları: Dünya ve Türkiye değerlendirmesi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: http://www.bilten.metu.edu.tr/Web_2002_v1/tr/docs/dunya_bilgi_toplumu_zirvesi/TUBITAK-Bilgi%20Toplumu%20Politikaları%20Değerlendirmesi.pdf

³ Zirve kapsamında yürütülen çalışmalar hakkında daha kapsamlı bilgi için http://www.tk.gov.tr/link_dunya_zirve.html

Zirveden, Devlet Başkanlarını, BM birimlerinin idarecilerini, endüstri temsilcilerini, sivil toplum örgütlerini, medya temsilcilerini ve sivil toplumu üst düzeyde bir araya getirerek geleceğin dünyasını ortak bir uzlaşmayla şekillendirebilecek bir ortam sağlaması beklenmektedir. DBTZ hazırlık süreci kapsamında da, zirveden önce tüm ülkelerin ve diğer tüm tarafların katıldığı onar gün süreli üç hazırlık toplantısı ve bir dizi bölgesel hazırlık toplantıları gerçekleştirilmiştir. Son hazırlık toplantısı olması beklenen 3. ha-

zırlık komite toplantısında taslak ilkeler bildirisi ve eylem planının neredeyse tamamının üzerinde anlaşma sağlanamaması üzerine bir haftalık ilave hazırlık toplantısı 10-14 Kasım 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bölgesel hazırlık toplantıları hariç 40 gün süren bir hazırlık süreci yaşanmıştır, son toplantıya 1600 delegenin katıldığı hesabıyla, toplamda 64 bin adam gün hazırlık çalışmalarına mesai harcanmıştır. Yapılan bu ilave toplantıya rağmen henüz zirveden önce tüm tarafların üzerinde

anlaşma sağlayabildiği bir metin ortaya konamamıştır.

Zirve öncesi yapılan hazırlık toplantılarında ortaya çıkan taslak metnin oluşturma yöntemi üzerine de tartışmalar yaşanmıştır. Hazırlık toplantılarında, metinler oluşturulan küçük alt çalışma grupları tarafından hazırlanmışlardır. Bu küçük grupların çalışmaları, paralel oturumlar şeklinde ve genellikle aynı saatlerde yapıldığından bu uygulamaya küçük heyetlerle toplantıya katılmış olan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler katılım

sağlayamamış ve bu ülkelerden yoğun tepki ve eleştiri gelmesine rağmen çalışmalar bu çerçevede yürütülmüştür.

Zirve öncesinde taslak metin çalışmalarında ortaya çıkan önemli ayrıntı noktaları şunlar olmuştur:

- Taslak deklarasyonda, bilgi teknolojilerinden yoksulluğun ve açlığın giderilmesi, daha barışçıl bir dünya düzeni gibi çok yüksek beklentiler içinde olunmasına rağmen, bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği belirsizdir.
- Dünyadaki sayısal uçurumun

giderilmesi amacıyla, Afrika ve Arap ülkelerinin önerileri doğrultusunda "sayısal dayanışma fonu" adıyla bir fon oluşturulması önerilmiş ve deklarasyonda bu konu yer almıştır. Özellikle alt çalışma grubunda yapılan tartışmalarda AB ile Kanada, İsviçre gibi zengin ülkeler yeni bir BM fonu konusuna olumlu yaklaşmamışlardır.

• En önemli tartışma noktalarından birisi de Fikri Mülkiyet Hakları ve açık kaynak kodlu özgür yazılım konularında olmuştur. ABD'nin fikri mülkiyet haklarının

korunmasını istemesi ve buna karşı gelişmekte olan ülkelerin bilgi paylaşımı konusunda bir denge olmasını savunması tartışmaları beraberinde getirmiş, ABD'nin "denge" ifadesinin metinlerden çıkartılması yönündeki ısrarına karşılık Afrika ve Latin Amerika ülkeleri ve Hindistan'ın ısrarı sonucunda "denge" ifadesi metinlerde yer almıştır.

• Açık kaynak kodlu yazılımların kullanımının yaygınlaştırılması ifadesinin metinden çıkartılması için ABD "teknoloji tarafsız" (technology neutral) olunması ilkesi gereği ısrarlı olmuş, ancak yoğun itiraz üzerine metin açık kaynak kodlu yazılımlar ve diğer tescilli yazılımlar şeklini almıştır.

• İnternet yönetimi ile ilgili uluslararası bir mekanizma tesis edilmesine yönelik önemli tartışmalar ortaya çıkmış ve bu konu karara bağlanamamıştır. ABD, ICANN (The Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) benzeri uluslararası bir yapı kurulmasını önermiş, buna karşılık Afrika ve Asya ülkeleri (özellikle Çin) hükümetler arası bir uluslararası yapı kurulmasını savunmuşlardır.

• Batılı ülkeler özellikle kritik altyapının korunması ve ifade özgürlüğü gibi konuların deklarasyonda yer alması için yoğun çaba içinde olmuşlardır. Özellikle ABD delegesi, bilgi toplumu için bağımsız ve çoğulcu medyanın çok önemli olduğunu belirtmiş, bu ifadenin deklarasyonda yer alması gerektiğini vurgulamıştır. Yapılan tartışmalarda bu konu karara bağlanamamıştır.

• İlkeler Bildirisi'nde en çok tartışılan konulardan birisi de bilişim teknolojileri ve de özellikle internette güvenliğin nasıl sağlanacağı hususu olmuştur.

ABD ve AB özellikle siber suçlarla ilgili hükümetler üstü bir yapı isterken bazı Afrika ve Arap ülkeleri böyle bir yapının ülkelerin egemenlik haklarını çiğneyebileceğini belirterek karşı çıkmışlar ve her ülkenin güvenlik konusunu lokal bazda çözmesinin daha uygun olacağını ifade etmişlerdir. ABD ve AB ülkeleri veri gizliliği ve kullanıcı güvenliği gibi konuların bilgi toplumu için bir ön şart olduğunu ve bu çerçevede siber suçların engellenmesi için küresel bir bilinç ve kültüre ihtiyaç duyulduğunu, bunun için çok geniş katımlı bir uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyulduğunu vurgulamışlardır. Buna karşılık özellikle Arap ülkeleri veri güvenliği ve kullanıcı gizliliği gibi konular bahane edilerek bazı ülkelerin ulusal güvenliklerini tehlikeye atabilecek gelişmelerin ortaya çıkabileceğini öne sürmüşlerdir. Afrika ve bazı Asya ülkeleri de terörist grupların veri ve kullanıcı gizliliği konularından yararlanma ihtimalinin olduğunu buna karşılık tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun sonucunda metinlere ülkelerin egemenlik hakları çerçevesinde gerekli tedbirleri alabilecekleri ibaresi eklenmiştir.

• Altyapı bölümünde, genişbant teknolojilerinin kullanımı konusunun metinlerden çıkartılması yönünde yapılan tartışmalarda ABD, AB ve Japonya'nın kalması yönünde görüş bildirmesi üzerine, geniş bant vurgusu metinlerde yer almıştır. Aynı bölümünde, özellikle uydu teknolojilerinden bahsedilmesi tartışma konusu olmuştur. ABD'nin teknoloji tarafsızlığını ileri sürerek uydu teknolojilerinden bahsedilmesine karşı çıkmasını, AB ve Japonya'nın karşı önerileri takip etmiş ve

bunun sonucunda diğer gelişmekte olan ülkelerin isteği doğrultusunda uydu teknolojileri metinlerde yer almıştır.

• Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik taslak metinde yer alan ifadelere özellikle Arjantin, Brezilya ve İran gibi gelişmekte olan ülkeler itirazda bulunmuş, bu konunun Dünya Ticaret Örgütü'nün çalışma alanına girdiğini belirtmişler ve bunların metinlerin çıkartılmasını savunmuşlardır.

• Oturumların başında görüş bildiren özel sektör temsilcilerinin (Coordinating Committee of Business Interlocutors, CCBI), ABD ve bir parça da AB ile genellikle aynı tarafta yer aldıkları gözlenmiştir. Özellikle açık kodlu yazılımların metinlerde vurgulanmasına özel sektör temsilcileri çok net bir şekilde karşı çıkmıştır. Gözlemci olarak katılan ve oturumların başında görüş bildiren sivil toplum örgütü temsilcileri ise gelişmiş hükümet temsilcileri ile medya özgürlüğü konusunda fikir birliği içinde olurken, fikri mülkiyet hakları konusunda gelişmiş ülke temsilcilerini sanayicilerin sözcüsü olmakla suçlamışlardır.

• Metinlerin tamamında bilgi teknolojilerinin kullanılması ile bilgi toplumu olunabileceği vurgulanmaktadır. Teknoloji üretiminden neredeyse hiç bahsedilmemektedir.

• Taslak deklarasyonda özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere özel önem verilmesi noktasında metinlere yapılan eklemelere "çok borcu olan ülkeler" "işgal altındaki bölgeler" "kargaşa sonrası ülkeler" gibi kavramlar eklenmiştir. Zirveye katılım konusunda yapılan tartışmalarda, Filistin'in katılması konusunda Avusturya'dan gelen itiraz, ABD ve İsrail tarafından desteklenmiştir.

Bu itiraza, Arap ülkeleri, İran ve özellikle Güney Afrika BM yasalarını da vurgu yaparak karşı itirazda bulunmuşlardır. ABD ve İsrail çekincelelerinin raporda yer alması koşuluyla Filistin katılımının metinde yer alması kararlaştırılmıştır.

Zirve çalışmalarında hem farklı gelişmişlik seviyesinde bir çok ülke hem de sanayi temsilcileri, sivil toplum örgütleri ve medya temsilcileri gibi çıkarları çok farklı aktörler bir araya gelerek üzerinde anlaştıkları ortak bir metin üretmeye çalışmaktadır. Bu kadar farklı tarafın üzerinde anlaşabilecekleri metin ancak çok genel ifade ve temenniler şeklinde olacaktır. Bu nedenle, ortaya çıkan taslak bildirmede de, bilgi teknolojilerinden yoksulluğun ve açlığın giderilmesi, daha barışçıl bir dünya düzeni gibi çok yüksek beklentiler içinde olunmasına rağmen, bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği belirsizdir.

Uluslararası örgütlerde ortaya çıkan metinleri eleştirel okuyabilmek, ulusal bilgi toplumu politikaları geliştirilmesi açısından kritik bir konudur. Bu eleştirel okuma sayesinde kendi ulusal çıkarlarımız doğrultusunda politikalar belirlenmelidir. Çok genel geçer ifadelerin yer aldığı metinleri olduğu gibi tercüme ederek ve tekrarlayarak oluşturulan politika belgelerinden ülkemize bir hayır gelmediği ve gelmeyeceği açıktır.

KAYNAKLAR

Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi, ITU Web sayfası, <http://www.itu.int/wsis/>

TÜBİTAK BİLTEN, "Bilgi Toplumu Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme: Dünya ve Türkiye" (http://www.bilten.metu.edu.tr/Web_2002_v1/tr/sayfa_ortak.asp?sayali_m=sayfa_ortak_0_bilgitz)

Telekomünikasyon Kurumu, Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi Bilgilendirme Raporu, <http://www.tk.gov.tr/index4.html>